

НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР «ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ»

СХВАЛЕНО

на засіданні Вченої ради
ННЦ «Інститут аграрної економіки».
Протокол № 2
від "23" лютого 2021 року

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ННЦ «Інститут аграрної економіки»,
академік НААН

Ю.О. Лупенко

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ В АГРАРНІЙ ЕКОНОМІЦІ»

Галузь знань	(05 – соціальні та поведінкові науки)
Спеціальність	07- управління та адміністрування (051 Економіка)
Освітньо-наукова програма	076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність (Аграрна економіка)
Рівень вищої освіти	Підприємництво в аграрній сфері економіки
Тип дисципліни	Третій (освітньо-науковий) рівень Вибіркова

Кількість кредитів ECTS – (3)
Форма підсумкового контролю – залік
Форма навчання – очна, заочна
Мова викладання – українська

Розробники програми і викладачі дисципліни:
Беженар І.М., к.е.н., старший науковий відділу підприємництва, кооперації і агропромислової інтеграції Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»
Козак О.В., доктор економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу економіки аграрного виробництва та міжнародної інтеграції Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»

ПЕРЕДМОВА

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Економічні ризики в аграрній економіці» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки «аспірантів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти» галузь знань 05 - Соціальні та поведінкові науки та 07 - Управління та адміністрування із спеціальностей 051 «Економіка» та 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

В умовах глобалізації економіки виникає потреба в різних підходах до оцінювання економічних ризиків. Динамічні зміни внутрішнього та зовнішнього середовища характеризуються непередбачуваністю для підприємців, особливо аграрної сфери. За недооцінку економічних ризиків підприємства розплачуються фінансовими збитками, зменшенням вартості акцій та капіталу, зіпсованою репутацією, переходом цінних працівників до інших компаній, звільненням топ-менеджерів і навіть банкрутством. Здебільшого ризики виникають внаслідок невдалого управління, оскільки інструменти та системи управління ризиками ще недостатньо відпрацьовані.

Аналіз економічних ризиків та їх кількісне вимірювання дозволяють порівняти величину ризику та обрати той варіант, який відповідає політиці підприємства щодо управління господарською діяльністю.

Запропонована програма направлена на дослідження економічних ризиків в аграрній економіці, пошук механізмів мінімізації та управління ними. Актуальність даної тематики посилюється тенденціями до міжнародної інтеграції України, що потребує додаткових капіталовкладень для забезпечення виробництва конкурентоспроможної продукції та виходу з нею на світові продовольчі ринки. Вкладення інвестицій в український аграрний сектор як вітчизняними, так і зарубіжними інвесторами пов'язано з численними ризиками, що зумовлює застосування ефективних інструментів при прийнятті рішень щодо інвестування та оцінювання ризиків. Повнота розкриття предмету дослідження лежить у площині системи знань щодо теорії та практики управління економічними ризиками, розкриття залежності ефективності та результативності організаційної діяльності від рівня теоретичних знань підприємця (дослідника) щодо змісту механізмів мінімізації економічних ризиків та практики їх використання, формування первинних навичок управління ризиками та мінімізації вірогідності їх виникнення.

Ключові слова: економічні ризики, аграрна економіка, аграрне підприємництво, управління економічними ризиками, ризик-менеджмент, підприємець, підприємницька діяльність.

Предметом дисципліни є закономірності та тенденції, принципи формування економічних ризиків в аграрній економіці, сукупність інструментів та система управління економічними ризиками.

Міждисциплінарні зв'язки: «Методологія наукових досліджень», «Підприємництво в аграрній сфері економіки», «Регулювання зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією», «Аграрна політика і земельні відносини».

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Галузь знань	(05 – соціальні та поведінкові науки) 07- управління та адміністрування
Спеціальність	(051 Економіка) 076 – Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
Освітньо-наукова програма	(Аграрна економіка) Підприємництво в аграрній сфері економіки
Науковий ступінь	Доктор філософії
Рівень вищої освіти	Третій (освітньо-науковий) рівень
Тип дисципліни	Вибіркова

Кількість кредитів	3
Загальна кількість годин:	90
• <i>Аудиторні</i>	8
• <i>Самостійна робота</i>	82
У складі аудиторних годин:	
• <i>Лекції</i>	4
• <i>Практичні (семінарські)</i>	4
Курс, на якому викладається дисципліна	
Вид підсумкового контролю	Залік

2. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Предметом навчальної дисципліни є зміст і засади організації підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки з урахуванням фактору економічних ризиків; глибоке вивчення ризик-небезпечних ситуацій в аграрній підприємницькій діяльності, набуття вмінь і навичок оперативного управління ними.

Метою опанування дисципліни є формування системи теоретичних знань та набуття практичних навичок у галузі аналізу закономірностей організації і здійснення підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки за умов оптимізації економічних ризиків і формування на цій підставі засад творчого мислення, необхідного для ідентифікації ризиків підприємства, їх оцінки та мінімізації, ефективного управління господарськими процесами в нестандартних економічних ситуаціях та розробки успішних стратегій розвитку аграрного бізнесу

Передумови для вивчення дисципліни макроекономіка, мікроекономіка, політична економія, економіка підприємства, основи підприємницької діяльності, економіка і організація підприємницької діяльності.

Міждисциплінарні зв'язки: економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, управління персоналом

Для вибіркового навчальних дисциплін

В результаті вивчення навчальної дисципліни: «Економічні ризики в аграрній економіці» аспіранти повинні:

Знати:

Концептуальні підходи до визначення та теоретичні засади організації підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки, ознаки підприємця, співвідношення понять аграрного бізнесу і підприємництва.

Сутність ризику та причини його виникнення. Теорію економічного ризику, види/класифікацію економічних ризиків за ключовими ознаками, методи їх виявлення та оцінки. Основні методи кількісного аналізу економічних ризиків; характеристики виробничих, маркетингових та фінансових ризиків.

Сутність, моделі та основні інструменти ризик-менеджменту. Основи організації процесу управління ризиком.

Вміти:

Застосовувати методологічний потенціал провідних наукових шкіл для аналізу стану підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки і визначення засад добросовісної конкуренції.

Ідентифікувати види, джерела, сфери прояву економічних ризиків в діяльності господарюючих суб'єктів.

Розраховувати показники економічного ризику на різних рівнях і в різних сферах господарської діяльності, здійснювати якісний та кількісний аналіз ступеню ризику статистичним та експертним, аналітичним методом та

методом аналогів методами. Аналізувати ефективність методів управління ризиком. Вибирати доцільні заходи з управління виробничими, маркетинговими та фінансовими ризиками.

Володіти навичками:

Розробки стратегії поведінки суб'єктів підприємництва в аграрному секторі економіки у ризикованих ситуаціях.

Адаптування моделей ризик-менеджменту до реалій вітчизняної економіки.

Оцінювання змісту і ступеня ризикованості економічних дій.

Розробляти рекомендації щодо оптимізації ризику та забезпечення сталого розвитку суб'єктів підприємницької діяльності в аграрному секторі економіки різних рівнів.

Компетенції :

- показувати уміння працювати автономно та в команді, мати навички міжособистісної взаємодії, які дозволяють досягати професійних цілей;
- використовувати сучасні комп'ютерні і телекомунікаційні технології обміну та розповсюдження професійно спрямованої інформації у сфері підприємництва, торгівлі та біржової діяльності;
- оволодіти навичками письмової та усної професійної комунікації державною мовою.

Автономність та відповідальність .

- прийняття рішень у складних і непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування;
 - ініціювання оригінальних дослідницько-інноваційних комплексних проектів, спрямованих на розв'язання складних соціально значущих проблем, лідерство та автономність під час їх реалізації;
 - глибоке усвідомлення та відповідальність за наукове обґрунтування стратегічних рішень, достовірність прогнозування розвитку суспільства;
 - безперервний саморозвиток і самовдосконалення;
- здатність до подальшого навчання, яке значною мірою є автономним та самостійним.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

дисципліни

«Економічні ризики в аграрній економіці»

Протягом вивчення навчальної дисципліни аспірант має ознайомитися з програмою дисципліни, з її структурою, формами та методами навчання, видами та методами контролю знань.

Тематичний план навчальної дисципліни складається з двох модулів, кожний з яких об'єднує у собі відносно окремих самостійний блок дисципліни, який логічно пов'язує кілька навчальних елементів дисципліни за змістом та взаємозв'язками.

Навчальний процес здійснюється у таких формах: лекційні, семінарські заняття, індивідуальна науково-дослідна робота, самостійна робота аспіранта.

№ з/п	Назва змістового модуля і теми
	Змістовий модуль 1. Теоретичні основи управління економічними ризиками в аграрній економіці
1.	Тема 1. Вступна лекція. Поняття підприємництва. Підприємець та його якості. Середовище підприємницької діяльності. Підприємницький сектор економіки. Підприємництво і бізнес. Форми організації бізнесу. Взаємодія економічних партнерів. Аграрне підприємство як форма реалізації підприємницьких здібностей. Ризики і невизначеність у підприємницькій діяльності. Функціонування аграрних підприємств в умовах невизначеності та ризику.
2.	Тема 2. Ризик та його різновиди. Класифікація ризиків. Комплексна оцінка ризиків. Аналіз ризику: методи та показники. Методи кількісної оцінки ступеня ризику: статистичний метод; метод аналізу доцільності витрат; метод експертних оцінок, аналітичний метод; метод використання аналогів. Характеристика експертних процедур. Якісний аналіз економічного ризику
3.	Тема 3. Характеристика виробничих, маркетингових та фінансових ризиків.
4.	Тема 4. Критерії прийняття рішень і тактики поводження суб'єктів ризику.
5.	Тема 5. Ризик у фінансовому менеджменті. Теорія портфеля. Ризик, вартість, час. Урахування ризику в різночасових обчисленнях. Особливості управління фінансовими ризиками.
6.	Тема 6. Основні засади та способи управління економічним ризиком. Методи управління економічними ризиками.

3. ЗМІСТ **навчальної дисципліни за темами**

Тема 1. Поняття підприємництва. Підприємець та його якості. Середовище підприємницької діяльності. Підприємницький сектор економіки. Підприємництво і бізнес. Форми організації бізнесу. Взаємодія економічних партнерів. Аграрне підприємство як форма реалізації підприємницьких здібностей. Ризики і невизначеність у підприємницькій діяльності. Функціонування аграрних підприємств в умовах невизначеності та ризику.

Підприємницька діяльність: зміст і умови організації. Підприємець та його якості. Підприємництво у вузькому та широкому розумінні. Підприємництво і бізнес. Приватна і суспільна місія підприємництва. Правові засади організації підприємницької діяльності. Проблема первісного накопичення капіталу і створення фірми. Прийняття ділових рішень. Процес інвестування. Підприємницький дохід.

Ринкова система змішаного типу як економічне середовище функціонування і відтворення суб'єктів підприємницького сектору. Принципи ринкової економіки. Приватна власність на ресурси і свобода економічного вибору. Особиста вигода як рушійна економічна сила.

Підприємницький сектор економіки, його структура. Види підприємницької діяльності. Особливості організації бізнесу у аграрному секторі економіки.

Умови нормального функціонування ринкової економіки та ризики, що породжуються нею для підприємницької діяльності.

Механізм ринкової конкуренції. Досконала і недосконала конкуренція. Проблема опортуністичної поведінки і недобросовісної конкуренції.

Підприємництво і бізнес. Інститут соціальної відповідальності.

Форми організації бізнесу. Індивідуальна підприємницька діяльність. Товариства. Корпоративні форми організації бізнес-активності. Горизонтальні і вертикальні структури в ділових організаціях. Повноваження, обов'язки і відповідальність. Делегування повноважень.

Управління ресурсами. Накопичення людського капіталу. Відносини між адміністрацією і профспілками.

Централізація і децентралізація. Мережева організація бізнесу. Цифрові платформи і екосистеми бізнесу.

Інститути маркетингу і менеджменту в системі бізнесу.

Взаємодія ділових суб'єктів. Контрактні угоди і розподіл ризиків. Роль уряду в регулюванні економічних відносин. Моделі державно-приватного партнерства.

Ризики процесу капіталізації.

Аграрне підприємство як форма реалізації підприємницьких здібностей і трудової активності. Фермерське господарство і сільськогосподарське підприємство. Організаційно-правові форми підприємництва. Сімейні ферми.

Товариство та його види. Агрохолдинг. Переваги і ризики організаційно-правових форм підприємницької діяльності.

Взаємодія між роботодавцем і найманими працівниками. Ризики експлуатації і самоексплуатації.

Організація продуктивного процесу. Витрати підприємства. Альтернативні витрати. Проблема ефективного управління явними і неявними витратами. Виробничі засоби підприємства. Фінансові засоби підприємства. Виробництво продукції. Фінансові результати діяльності. Валовий дохід та прибуток. Бухгалтерський прибуток. Економічний прибуток. Оподаткування доходів. Проблема співвідношення між приватними економічними цілями (максимізація прибутку) суб'єктів підприємницької діяльності і механізмами ринкової конкуренції (середній прибуток на капітал).

Життєвий цикл підприємства. Чинники економічного піднесення і довготривалого ділового життя.

Сутність ризику як економічної категорії. Основні концепції економічного ризику. Об'єкт, суб'єкт та джерело ризику.

Причини загострення ризику в сучасній підприємницькій діяльності. Проблема ризиків та невизначеності в підприємницькій діяльності. Функціонування в умовах ризику. Поняття повної, часткової невизначеності, повної визначеності. Причини виникнення невизначеності. Ситуація невизначеності і ситуація ризику. Особливості керування в умовах невизначеності. Поняття ризик-менеджменту і його особливості в умовах конкурентної боротьби. Стратегічне управління в умовах невизначеності.

Тема 2. Ризик та його різновиди. Класифікація ризиків. Комплексна оцінка ризиків. Аналіз ризику: методи та показники. Методи кількісної оцінки ступеня ризику: статистичний метод; метод аналізу доцільності витрат; метод експертних оцінок, аналітичний метод; метод використання аналогів. Характеристика експертних процедур. Якісний аналіз економічного ризику.

Поняття ризику і його різновиди. Сутність ризику і причини його виникнення. Основні риси ризику. Функції ризику. Класифікація ризиків за належністю до країни функціонування господарського суб'єкта, рівнем виникнення, сферою походження, причинами виникнення, ступенем обґрунтованості прийняття ризику, відповідністю припустимим межам, ознакою реалізації ризиків, масштабами впливу, можливістю прогнозування, ступенем впливу на господарські суб'єкти. Ризики інноваційної діяльності, венчурного бізнесу. Крайні і галузеві ризики. Специфіка управління ризиками.

Принципи та етапи аналізу ризику. Якісний та кількісний підходи до аналізу ризику. Методи аналізу ступеня ризику. Показники ризику в абсолютному і відносному виразі.

Визначення зон допустимого, критичного і катастрофічного ризику підприємницької діяльності. Оцінка ризику банкрутства.

Крива розподілу ймовірності отримання прибутку. Крива розподілу ймовірностей втрат прибутку. Сутність якісного та кількісного аналізу ризиків. Принципи аналізу ризиків. Напрямки аналізу підприємницьких ризиків. Збитки, які виникають в процесі підприємницької діяльності.

Ймовірність появи випадкової величини, математичне очікування випадкової величини, дисперсія, середньоквадратичне відхилення та коефіцієнт варіації випадкової величини.

Характеристика області абсолютної стійкості, нормальної стійкості, області нестійкого стану, критичного стану, кризового стану підприємства на основі кривої економічного ризику.

Метод Дельфі.

Визначення ключового параметру, вибір чинників впливу, програмування величини ключового параметру.

Визначення ймовірності досліджуваного проекту на основі оцінок ймовірності проектів-аналогів.

Прогноз очікуваних характеристик досліджуваного проекту.

Визначення можливих втрат підприємства внаслідок реалізації комбінації ризиків.

Застосування показників ризику для оцінювання привабливості фінансових активів, інвестиційних проектів.

Психологічні особливості осіб щодо прийняття рішень за наявності ризику. Тактики поведінки суб'єктів ризику у ризикованих ситуаціях.

Тема 3. Характеристика виробничих, маркетингових та фінансових ризиків.

Поняття виробничих ризиків. Категорії виробничих ризиків. Безпосередньо виробничі ризики. Група ризиків, що виникають у процесі розробки стратегії фірми. Постачальницькі ризики. Група ризиків порушення планових термінів.

Транспортні ризики і міжнародний стандарт класифікації транспортних ризиків.

Поняття маркетингового (реалізаційного) ризику. Безпосередньо збутові ризики.

Ризики: недостатньої сегментації ринків збуту; помилково обраного цільового сегмента ринку; помилкового вибору стратегії продажу; неправильної організації й одержання неадекватних результатів маркетингових досліджень; помилкового ціноутворення; невдалої організації мережі збуту і системи просування товару.

Ризики взаємодії з контрагентами і партнерами в процесі організації продажу продукції (послуг). Ризики непередбаченої конкуренції.

Поняття фінансових ризиків. Ризики, пов'язані з купівельною спроможністю грошей: валютні, інфляційні, дефляційні.

Ризики непередбачених витрат і перевищення витрат на виробництво.
Ризики незабезпечення господарської діяльності необхідним фінансуванням.

Тема 4. Критерії прийняття рішень і тактики поводження суб'єктів ризику.

Критерії прийняття рішень в умовах ризику: критерій Байєса, максимінний критерій Вальда, критерій мінімаксного ризику Севіджа, критерій песимізму-оптимізму Гурвіца.

Тема 5. Ризик у фінансовому менеджменті. Теорія портфеля. Ризик, вартість, час. Урахування ризику в різночасових обчисленнях. Особливості управління фінансовими ризиками.

Види фінансового ризику. Ризики, пов'язані з вкладенням капіталу (інвестиційні ризики): вкладення коштів у виробничу і невиробничу сфери економіки; діяльності на фінансовому ринку.

Оцінка фінансових активів за величиною ризику (облігацій, акцій тощо). Коефіцієнт систематичного ризику ρ .

Загальні засади теорії портфеля, його структура. Сутність диверсифікації як принципу формування портфеля. Урахування кореляції цінних паперів при формуванні портфеля. Спрощена класична модель формування портфеля цінних паперів.

Ризик та вартість у часі. Визначення теперішньої вартості грошових надходжень. Майбутня вартість капіталу. Техніка капіталізації і дисконтування.

Відсоткова ставка, норма дисконту. Рівняння відсоткової ставки Ірвінга Фішера.

Регулювання ризику за допомогою відсоткової ставки / ставки дисконту (з урахуванням премії за ризик). Принципи оцінювання дисконтних ставок з урахуванням ризику і часу.

Регулювання ризику за допомогою відсоткових ставок банківськими установами. Складові банківської відсоткової ставки.

Вибір інвесторами напрямів інвестування в залежності від рівня відсоткових ставок.

Оцінка ступеня ризику інвестиційних проектів. Комплексне управління довгостроковими інвестиціями та оборотним капіталом підприємства. Економічна рентабельність активів підприємства. Антикризове управління фінансами підприємства. Прогнозування ймовірності банкрутства підприємства.

Основи управління проектним ризиком. Ризики проектів стартап.

Поняття кредитного ризику, управління кредитним ризиком.

Сутність і види валютного ризику. Основні засади управління валютним ризиком, методи хеджування ризику. Форвардні, ф'ючерсні угоди

та угоди SWAP.

Оцінка ризику ліквідності активів.

Тема. 6. Основні засади та способи управління економічним ризиком. Методи управління економічними ризиками.

Принципи управління ризиками. Система управління ризиками. Узагальнена блок-схема процесу управління ризиком. Методи управління ризиком: уникнення, попередження, оптимізація ризиків. Внутрішні способи зниження ризику: лімітування, диверсифікація, створення резервів/запасів, здобуття додаткової інформації. Зовнішні способи оптимізації ризику: розподіл ризику, страхування ризику. Система страхування.

Самострахування, як метод зниження рівня ризиків. Страхування ризику.

Інформація в системі управління ризиками.

Основні засади формування стратегій розвитку підприємництва з урахуванням ризиків. Урахування макроекономічних тенденцій у розроблюваних стратегіях. Формування корпоративної культури у відповідності до стратегічних цілей.

Ризики підприємницької діяльності і особливості їх регулювання на сучасному етапі в Україні.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Денна та заочна форма навчання			
	Усього	в тому числі		
лекції		семінари	СРС	
<i>Тема 1. Поняття підприємництва. Підприємець та його якості. Середовище підприємницької діяльності. Підприємницький сектор економіки. Підприємництво і бізнес. Форми організації бізнесу. Взаємодія економічних партнерів. Аграрне підприємство як форма реалізації підприємницьких здібностей. Ризики і невизначеність у підприємницькій діяльності. Функціонування аграрних підприємств в умовах невизначеності та ризику.</i>				
Разом за темою	15	1	1	13
<i>Тема 2. Ризик та його різновиди. Класифікація ризиків. Комплексна оцінка ризиків. Аналіз ризику: методи та показники. Методи кількісної оцінки ступеня ризику: статистичний метод; метод аналізу доцільності витрат; метод експертних оцінок, аналітичний метод; метод використання аналогів. Характеристика експертних процедур. Якісний аналіз економічного ризику</i>				
Разом за темою	15	1	1	13
<i>Тема 3. Характеристика виробничих, маркетингових та фінансових ризиків</i>				
Разом за темою	15	1	1	13
<i>Тема 4. Критерії прийняття рішень і тактики поводження суб'єктів ризику</i>				
Разом за темою	15			15
<i>Тема 5. Ризик у фінансовому менеджменті. Теорія портфеля. Ризик, вартість, час. Урахування ризику в різночасових обчисленнях. Особливості управління фінансовими ризиками.</i>				
Разом за темою	15	1	1	13
<i>Тема 6. Основні засади та способи управління економічним ризиком. Методи управління економічними ризиками.</i>				
Разом за темою	15			15
Усього годин :	90	4	4	82

5. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Теми та основний зміст семінарських занять
	<p>Теоретичний блок. Проведення семінарських занять у вигляді співбесіди з обговоренням актуальних проблемних ситуацій.</p> <p>Тема 1. Поняття підприємництва. Підприємець та його якості. Середовище підприємницької діяльності. Підприємницький сектор економіки. Підприємництво і бізнес. Форми організації бізнесу. Взаємодія економічних партнерів. Аграрне підприємство як форма реалізації підприємницьких здібностей. Ризики і невизначеність у підприємницькій діяльності. Функціонування аграрних підприємств в умовах невизначеності та ризику.</p> <p>Питання семінару</p> <p>Підприємницька діяльність: зміст і умови організації. Підприємець та його якості. Підприємництво і бізнес.</p> <p>Правові засади організації підприємницької діяльності. Проблема первісного накопичення капіталу і створення фірми.</p> <p>Прийняття ділових рішень. Процес інвестування. Підприємницький дохід.</p> <p>Ринкова система змішаного типу як економічне середовище функціонування і відтворення суб'єктів підприємницького сектору.</p> <p>Принципи ринкової економіки. Приватна власність на ресурси і свобода економічного вибору. Особиста вигода як рушійна економічна сила.</p> <p>Структура підприємницького сектору економіки. Види підприємницької діяльності.</p> <p>Механізм ринкової конкуренції. Досконала і недосконала конкуренція. Проблема опортуністичної поведінки і недобросовісної конкуренції.</p> <p>Підприємництво і бізнес. Суб'єкти і форми організації бізнесу. Етичні принципи та соціальна відповідальність бізнесу.</p> <p>Форми організації бізнесу. Індивідуальна підприємницька діяльність. Товариства. Корпоративні форми бізнес-діяльності.</p> <p>Аграрне підприємство як форма реалізації підприємницьких здібностей і трудової активності. Організаційно-правові форми підприємництва, їх переваги і ризики.</p> <p>Організація продуктивного процесу. Активи, їх структура та кругообіг. Витрати підприємства. Альтернативні витрати. Проблема ефективного управління явними і неявними витратами.</p> <p>Валовий дохід та прибуток. Бухгалтерський та економічний прибуток. Оподаткування доходів фірми.</p> <p>Рівновага в найкоротшому, короткому і довгостроковому періоді. Життєвий цикл.</p> <p>Централізація і децентралізація. Мережева організація бізнесу. Цифрові платформи і екосистеми бізнесу.</p> <p>Інститути маркетингу і менеджменту в системі бізнесу.</p> <p>Взаємодія ділових суб'єктів. Контрактні угоди і розподіл ризиків. Роль уряду в регулюванні економічних відносин. Моделі державно-приватного партнерства</p> <p>Ризики процесу капіталізації.</p> <p>Практичний блок. Проведення семінарських занять з обговоренням проблемних питань, розв'язанням завдань та використанням кейсів</p> <p>Робота з кейсами щодо капіталізації певної суми коштів і дисконтування надходжень. <i>Приклад кейсу.</i> обґрунтувати для агрофірми «Жовтень» вибір ділового проекту для впровадження з двох альтернативних варіантів з однаковим обсягом вкладень, але різними грошовими надходженнями (та ймовірністю їх отримання) у процесі реалізації. Розрахунки і діаграми подати у презентації.</p> <p>Розв'язання задач щодо розрахунку теперішньої вартості майбутніх надходжень по проектах.</p>
	<p>Тема 2. Ризик та його різновиди. Класифікація ризиків. Комплексна оцінка ризиків. Аналіз ризику: методи та показники. Методи кількісної оцінки ступеня ризику: статистичний метод; метод аналізу доцільності витрат; метод експертних оцінок, аналітичний метод; метод використання аналогів. Характеристика експертних процедур. Якісний аналіз економічного ризику</p> <p>Питання</p> <p>Сутність ризику як економічної категорії. Проблема ризиків та невизначеності в підприємницькій діяльності. Класифікація ризиків. Крайні і галузеві ризики.</p>

	<p>Методи вимірювання економічного ризику, особливості їх застосування. Показники ризику в абсолютному виразі, формули для визначення. Коли виникає необхідність оцінювання ризику у відносному виразі? Показники ризику у відносному виразі, формули для визначення. Робота індивідуально і в групах з наданими викладачем кейсами / ситуаціями щодо визначення показників ризику для різних видів підприємницької діяльності і вибору кращих варіантів рішень. Приклад кейсу: розробити рекомендації для компанії «СИР К», невеликого виробника продуктів із сиру на експорт, щодо обсягу виробництва головок твердого сиру щомісячно, виходячи з наявних даних про попит на цей сир у минулому періоді, вартість виробництва і ціну продажу. Підготовка презентацій за результатами опрацювання кейсів. Розв'язання задач з визначення показників ризику в абсолютному і відносному виразі за різних видів підприємницької діяльності.</p>
	<p>Тема 3. Тема 3. Характеристика виробничих, маркетингових та фінансових ризиків. Питання Виробничі ризики Маркетингові ризики Фінансові ризики</p>
	<p>Тема 4. Ризик у фінансовому менеджменті. Теорія портфеля. Ризик, вартість, час. Урахування ризику в різночасових обчисленнях. Особливості управління фінансовими ризиками. Питання Принципи оцінювання дисконтних ставок залежно від ризику. Структура відсоткових ставок, урахування ризиків при їх формуванні, зокрема банківськими установами. Поняття “майбутня вартість теперішніх надходжень”, “теперішня вартість майбутніх надходжень”. Формула для розрахунку дисконтованої вартості. Оцінити різні види цінних паперів за ступенем ризику. Кількісні показники для оцінки ризику фінансових активів, інвестиційних проектів. Сутність диверсифікації. Сфери застосування теорії портфеля; портфелі цінних паперів, інвестиційних проектів. Визначення раціональної, оптимальної структури портфеля цінних паперів. Узагальнена блок-схема процесу управління ризиком. Ризик-менеджмент. Внутрішні способи зниження ризику. Зовнішні способи оптимізації ризику. Розподіл ризику між суб'єктами і в часі з метою його оптимізації. У продовження роботи з наданими викладачем кейсами щодо фінансової діяльності: сформувати оптимальний портфель цінних паперів чи портфель проектів, обґрунтувати відбір і залучення до портфеля. Приклад кейсу: оцінити (не)раціональність вкладання коштів у покупку акцій компанії «АгроПерспектива» європейцем і емігрантом, які використали, відповідно, власні і позичені кошти. Результати подати у презентації. Розв'язання задач: з розрахунку норми прибутку і показників ризику акцій; з побудови графіків залежності ризику і доходу для прямо-, обернено-, некорельованих акцій; з розрахунку рівня доходності компанії з урахуванням нового проекту. Для опрацьованих на попередніх заняттях кейсів (проблемних ситуацій з визначення показників ризику) - розробити пропозиції, схеми управління різними видами ризиків; обґрунтувати можливості досягнення балансу між ризиком і винагородою з урахуванням «ризик-апетитів» та стратегій розвитку суб'єктів підприємництва. Аналітичний матеріал і схеми управління ризиками подати у презентації.</p>

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

Самостійна робота аспірантів під керівництвом викладача є невід'ємною складовою навчального процесу. Кожен вид самостійної роботи фіксується в академічному журналі окремою графою. Результативність виконання конкретних завдань оцінюється в балах від «0» до «5» і фіксується в академічному журналі. Самостійна робота може містити крім обов'язкової складової, ще й вибіркової. Обов'язкова складова передбачає опанування програмного матеріалу дисципліни. Вибіркова складова передбачає виконання завдань, які студент вибирає з метою підвищення свого професійного рівня, особистого рейтингу.

Загальний обсяг самостійної роботи з даної дисципліни становить 82 години.

Основні види самостійної роботи :

- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу з використанням конспекту лекцій, підручника, довідкової літератури;
- опрацювання інформаційних першоджерел для підготовки до активної участі в семінарських заняттях, розв'язання актуальних проблемних ситуацій;
- вивчення окремих питань, що винесені на самостійне опрацювання;
- пошукова робота за допомогою електронних джерел;
- підготовку (написання) реферативної роботи, обсягом 10-15 стор.; виступ з короткою (до 15 хвилин) презентацією за результатами виконаної роботи
- надання відповідей на запитання, які надійшли від членів групи і викладача
- підготовка до проведення поміжного (модульного) контролю та заліку.

Метою реферативної роботи є поглиблення теоретико-практичних знань з окремих тем навчальної дисципліни, набуття навичок з узагальнення зібраної інформації (наукових публікацій за темою, статистичних даних, законодавчих актів та ін.), обґрунтування висновків, розробки пропозицій щодо вирішення досліджуваних питань. Аспіранти обирають тему реферативної роботи переважно у відповідності до затверджених тем дисертаційних досліджень, або індивідуального вибору із наведеного в робочій програмі переліку.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ РЕФЕРАТУ

Самостійна робота аспірантів з курсу передбачає написання рефератів. Реферат є формою самостійного опанування аспірантами окремих розділів матеріалів дисципліни.

Під час написання роботи бажано вирішити два завдання:

- а) показати вміння самостійно і творчо працювати з літературою –

пошук необхідної інформації та її аналіз (теоретичних матеріалів, фактів, статистичних даних);

б) довести, що Ви можете аналізувати ключові глобальні проблеми економічного розвитку.

Для цього необхідно скласти план реферату, вивчити потрібні літературні джерела, зробити виписки. Робота значно виграє, якщо її проілюструвати таблицями, діаграмами, графіками тощо.

За своїм змістом реферат повинен відповідати обраній темі. Виклад матеріалу має бути логічним, послідовним. Обсяг реферату, як правило, не менше 20 сторінок комп'ютерного набору формату А4. Рекомендований шрифт - Times New Roman, розмір шрифту - 14, інтервал між рядками - 1,5. У роботі повинні бути пронумеровані всі сторінки.

Робота повинна бути відповідним чином оформлена: обов'язкове правильне оформлення титульної сторінки відповідно за наданим зразком. В середній частині титульної сторінки подається інформація про форму роботи (реферат), після цього наводиться назва дисципліни і назва самої роботи. Крім цього, вказуються прізвище та ініціали викладача (наукового керівника).

За структурою реферат складається із короткого вступу, двох або трьох розділів основної частини, висновків та списку використаної літератури. План написання реферату повинен мати внутрішню єдність і логіку, враховувати актуальність проблеми, її наукову розробленість та практичну значимість.

Останнім розділом реферату мають бути висновки, в яких аспірант узагальнює викладений матеріал і формулює свої думки з приводу опрацьованої проблеми. До реферату має бути доданий список використаної літератури, складений відповідно до існуючих вимог.

У вступі обґрунтовується актуальність проблеми, що вивчається, викладаються основні положення теми, її теоретична та практична значимість (інформація про виникнення проблеми (поняття), терміну; визначення проблеми (поняття) об'єкта та предмета вивчення; обґрунтування місця та ролі аналізованої проблеми;); формулюються мета й завдання дослідження, ступінь її розробки вказуються обсяг і структура реферату.

Основна частина обсягом в межах 12-15 сторінок комп'ютерного тексту, викладеного у двох-трьох розділах, повинна містити виклад основних теоретичних положень, що визначають сутність і зміст предмета досліджуваної теми, з огляду на цілі й завдання реферату; характеристика сучасного стану проблеми; розгляд різних точок зору провідних фахівців з досліджуваних питань на основі аналізу літературних та інших інформаційних джерел; визначення пріоритетних питань, що підлягають першочерговому розв'язанню; аналізуються практичні матеріали, сучасні тенденції розвитку та особливості. На основі отриманих результатів розглядаються пропозиції, рекомендації, заходи щодо досягнення цілей згідно з темою реферату. При цьому аспірант повинен виявити самостійність та ініціативу.

Висновки є завершальним етапом виконаного аспірантом реферату. Вони повинні містити короткі підсумки за результатами дослідження та прикладного аналізу об'єкта дослідження з наведенням позитивних і негативних сторін, а також нереалізованих можливостей; перелік заходів, спрямованих на розв'язання проблеми, підвищення ефективності об'єкта дослідження; отримані якісні та кількісні показники; можливі варіанти реалізації запропонованих у рефераті заходів та пропозиції щодо усунення виявлених недоліків у процесі вивчення та аналізу.

Реферат виконується державною (українською) мовою. Викладення повинно мати науковий характер, чіткий, без орфографічних і синтаксичних помилок, логічно послідовний, але водночас бути доступним. Пряме переписування матеріалів з літератури неприпустиме. У роботі бажано подати бачення проблеми, викласти свої думки та особисте ставлення до аналізованих явищ, внести пропозиції та аргументувати їх. Оформлення реферату та посилання на науковий, інформаційний або статистичний матеріал має відповідати встановленим вимогам.

Джерела можна розміщувати у списку різними способами: у порядку посилань у тексті (найзручніший для користування), в алфавітному порядку за прізвищами перших авторів або заголовками, у хронологічному порядку. У тексті можна послатися на певне джерело таким чином: у квадратних дужках зазначається номер джерела за вашим списком літератури та номер сторінки, на яку ви посилаєтесь. Наприклад: [4, с.48].

Якщо робота виконана без дотримання зазначених рекомендацій, то викладач може повернути її на доробку без перевірки.

Після завершення аспірант здає роботу до аспірантури ННЦ «Інститут аграрної економіки», аспірантура передає роботу викладачеві для її перевірки та оцінювання.

Реферат - це форма зворотного зв'язку аспіранта з викладачем. Такий зв'язок дає змогу викладачеві перевірити хід виконання навчальної програми, якість вивчення навчально-методичної та наукової літератури і рівень набутих знань та свідчить про ступінь засвоєння отриманих знань за курсом певної дисципліни, про грамотність, загальну культуру і ерудованість аспіранта. Позитивна оцінка рецензованої роботи - одна з важливих умов заліку з дисципліни.

Теми рефератів для самостійної наукової роботи аспірантів під керівництвом викладача:

1. Теорія прийняття рішень.
2. Зміст та функції теорії прийняття рішень.
3. Методи, структура і категорії теорії прийняття рішень.
4. Організаційні фактори впливу на прийняття господарських рішень.
5. Етапи підготовки і прийняття рішень.
6. Порядок підготовки і прийняття рішень.

7. Венчурний бізнес як найбільш ризиковий бізнес.
8. Ризик-апетит.
9. Стратегічний (інвестиційний) менеджмент та ризик.
10. Зниження ризику шляхом створення запасів (резервів).
11. Страхування як спосіб зниження ризику.
12. Розподіл (трансфер) ризику між суб'єктами і в часі.
13. Ризик і доход: залежність між ними.
14. Форс-мажорні обставини як чинники ризику, економічний форс-мажор.
15. Ризик і теорія корисності.
16. Моделі поведінки та стратегії при прийнятті рішень у ситуаціях з ризиком.
17. Психологічні особливості людей і їх вплив на прийняття рішень в умовах ризику.
18. Антикризове управління та ризик.
19. Зовнішній борг України та ризик.
20. Економічний ризик у публіцистичній діловій літературі та пресі.
21. Урахування ризику в стратегічному менеджменті.
22. Фондові індекси і їх урахування при оцінці ризиків.
23. Формування норми відсотка, вплив ризику на її величину.
24. Альтернативи як невід'ємна складова прийняття рішень в умовах ризику.
25. Інновації та ризик.
26. Ризик і маневреність, адаптивні властивості підприємницьких рішень.
27. Кореляція цінних паперів та її застосування при формуванні оптимального портфеля цінних паперів.
28. Критерії прийняття оптимальних рішень в різних ситуаціях.
29. Побудова матриці невикористаних можливостей, ризику.
30. Застосування багатокритеріального підходу при управлінні кредитним ризиком комерційного банку.
31. Сценарний підхід як метод аналізу ризику проекту.
32. Формування дисконтних ставок, скоригованих щодо ризику.
33. Ризик національного народного господарства в умовах світових економічних криз.
34. Управління кредитним ризиком комерційного банку.
35. Стратегії управління валютним ризиком.
36. Ризик невикористаних можливостей або втраченого зиску.
37. Прийом, обробка, представлення інформації в процесі прийняття рішень.
38. Розпізнавання ситуації як етап прийняття рішень.
39. Підготовка варіантів рішень (альтернатив).
40. Оцінка ефективності варіантів рішень (альтернатив).
41. Класифікація рішень.
42. Види рішень залежно від характеру дій.

43. Види рішень залежно від різних ознак.
44. Вимоги до господарських рішень.
45. Місце економічного обґрунтування в системі підготовки і прийняття рішень.
46. Цілі та категорії економічного обґрунтування.
47. Принципи економічного обґрунтування.
48. Критерії оцінки ефективності господарських рішень.
49. Сутність і види невизначеності.
50. Вплив невизначеності на оцінку варіантів рішень.
51. Варіанти економічного обґрунтування альтернатив.
52. Критерії прийняття рішень в умовах невизначеності.
53. Теорія корисності в системі процесів прийняття рішень.
54. Обґрунтування господарських рішень в умовах ризику.
55. Проектний ризик та прийняття господарських рішень.

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Викладання курсу «Економічні ризики в аграрній економіці» передбачає проведення лекційних і семінарських занять.

1. *За характером подачі:*

- 1.1. Словесні – лекція, доповідь, розповідь, пояснення, консультація.
- 1.2. Наочні – демонстрація, ілюстрація, презентація.
- 1.3. Практичні – проблемні ситуації, тести, кейси.

2. *За характером логіки пізнання:*

- 2.1. Логіко-історичний.
- 2.2. Абстрактно-логічний.
- 2.3. Діалектичний.
- 2.4. Причинно-наслідковий.
- 2.5. Індуктивно-дедуктивний.
- 2.6. Аналітично-синтетичний.
- 2.7. Системного аналізу тощо.

3. *За організаційним характером навчання:*

- 3.1. Стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності.
- 3.2. Контролю та самоконтролю.
- 3.3. Стимулювання і мотивації науково-дослідної діяльності.

Семінарські заняття призначені для детального розгляду теоретичних положень навчальної дисципліни, та проводяться у вигляді співбесіди, обговорення актуальних проблемних ситуацій, з презентацією підготовлених аспірантами повідомлень та реферативної роботи за окремими темами, а також передбачають розв'язання проблемних питань, вирішення задач, роботу з кейсами, виконання самостійних робіт, проміжної контрольної роботи тощо.

Самостійна робота передбачає опанування матеріалів попередніх лекційних занять; опрацювання інформаційних ресурсів для активної участі у семінарських заняттях, для підготовки наукових повідомлень та реферативної роботи, підготовки до написання проміжної контрольної роботи, підготовки до заліку тощо.

Для визначення успішності навчання використовуються контрольні заходи у вигляді поточного, проміжного і підсумкового контролю.

8. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять (включає, в тому числі, перевірку якості підготовки завдань, які винесені на самостійне вивчення та виконання) і має на меті перевірку рівня підготовленості студента. Формами проведення поточного контролю з дисципліни є:

- 1) усні опитування на семінарських заняттях;
- 2) участь в обговоренні питань на семінарах;
- 3) розв'язання проблемних питань та завдань;
- 4) якість пошуку необхідної літератури тощо.

Проміжний контроль/модульний контроль (МК) - процедура визначення рівня засвоєння навчального матеріалу відповідної дисципліни, оцінка якості та змісту проміжної контрольної роботи; оцінка якості, змісту та презентації реферату тощо. Кількість модульних контрольних робіт на дисципліну - 1.

Підсумковий контроль - оцінка якості та змісту відповідей на **заліку**.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання. Завданням підсумкового контролю є перевірка глибини засвоєння програмного матеріалу дисципліни, логіки та взаємозв'язків між окремими її розділами, здатність творчого використання набутих знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми, що впливає зі змісту дисципліни тощо.

Залік – це форма підсумкового контролю, що полягає в оцінці засвоєння навчального матеріалу виключно на підставі результатів виконання ними певних видів робіт на семінарських заняттях і при самостійному опрацюванні тематичних питань.

Модульна контрольна робота

Варіант-1

1. Поняття господарських рішень та їх ознаки.
2. Класична, поведінкова та ірраціональна моделі прийняття рішень
3. Сутнісно-змістова характеристика ризику.

Варіант-2

1. Сутність господарських рішень та їх види.
2. Умови прийняття господарських рішень залежно від ступеня визначеності інформації
3. Класифікація підприємницьких ризиків.

Варіант-3

1. Вимоги до господарських рішень та умови їх досягнення
2. Закони та закономірності, що впливають на прийняття рішень
3. Якісний аналіз підприємницьких ризиків.

Варіант-4

1. Способи формалізації та реалізації господарських рішень
2. Характеристика ризиків у комерційній діяльності підприємства.
3. Методичні основи обґрунтування господарських рішень.

Варіант-5

1. Визначення оптимальних форм представлення та реалізації господарських рішень.
2. Підходи до обґрунтування та вибору господарських рішень.
3. Сутність системних та несистемних (унікальних) ризиків та можливості зведення їх до мінімуму.

Варіант-6

1. Основні параметри якісного рішення
2. Закон інерційності людських систем
3. Межі застосування кількісних та якісних методів аналізу певного підприємницького ризику.

Варіант-7

1. Основні умови забезпечення якості господарського рішення.
2. Закони зв'язку із зовнішнім середовищем.
3. Якісний аналіз підприємницьких ризиків.

Варіант-8

1. Види ефективності господарських рішень.
2. Соціально-психологічні і біопсихічні закони.
3. Характеристика ризиків у комерційній діяльності підприємства

Варіант-9

1. Умови та перешкоди прийняття ефективного рішення
2. Методи розробки господарських рішень.
3. Сутність політичних ризиків та їх вплив на поведінку суб'єктів господарювання.

Варіант-10

1. Принципи оцінки ефективності господарських рішень
2. Аналітичні, статистичні та математичні методи.
3. Характеристика адміністративно-законодавчих ризиків.

Варіант -11

1. Елементи процесу прийняття рішень.
2. Експертні методи та умови їх застосування.

3. Сутність виробничих ризиків, їх класифікація та вплив на діяльність підприємства.

Варіант-12

1. Етапи та процедури процесу прийняття рішень
2. Види евристичних методів.
3. Особливості управління ризиками господарської діяльності

Варіант-13

1. Стили прийняття рішень.
2. Сутність та види методу «дерево цілей».
3. Структурна схема ризик-менеджменту. Напрями та методи регулювання ступеня ризику.

Варіант-14

1. Корисні структурні схеми та засоби прийняття рішень.
2. Прогнозування та аналіз господарських рішень.
3. Переваги та недоліки основних методів кількісного оцінювання ризиків інвестиційних проектів

Варіант-15

1. Характер прийняття рішень.
2. Основні завдання та ключові принципи прогнозування господарських рішень.
3. Особливості процесу хеджування ризиків.

9. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

За навчальним планом на індивідуальну роботу відводиться 82 години.
Підготовка до контрольних заходів передбачає 6 годин.
Опрацювання окремих тем, які не викладають на лекціях.

10. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Основні методи навчання, що використовуються в процесі викладання навчальної дисципліни “Регулювання зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією”:

метод передачі і сприйняття навчальної інформації, спонукання наукового інтересу (розповідь, пояснення, бесіда, лекція, ілюстрація, демонстрація, спостереження);

метод практичного засвоєння курсу з допомогою складання тестових завдань, вирішення задач та ситуацій з метою набуття умінь і практичних навичок (практична робота, вправи);

метод самостійного засвоєння аспірантами навчального матеріалу у вигляді складання тестів, вирішення облікових задач, написання наукових робіт на підставі самостійно опрацьованої базової літератури та додаткових джерел інформації (в тому числі законодавчих актів) з метою конкретизації й поглиблення базових знань, необхідних умінь та практичних навичок (самостійна робота).

11. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточний контроль здійснюється опитуванням на практичних заняттях. Засобами підсумкового контролю є представлення розрахункової роботи, складання заліку.

12. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ЯКІ ОТРИМУЮТЬ АСПІРАНТИ

Поточне оцінювання	Підсумковий контроль	Сума
60	40	100

Для досягнення зазначених вище цілей цикл аудиторних навчальних занять обов’язково повинен доповнюватися самостійною роботою аспірантів.

Структура програми курсу включає тематичний план, навчальну та робочу програми, орієнтований перелік питань для проміжного і підсумкового контролю, список рекомендованої літератури.

Тематичний план: дисципліна розрахована на загальну кількість годин – 90; з них 4 год. лекційних, 4 – семінарських і 82 годин самостійної роботи.

Навчальна програма містить перелік тем, що розглядаються в межах курсу та їх короткий зміст.

Робота програми курсу складається з плану лекційних занять та вказівок до самостійної роботи. Крім того, до програми включено навчальні ситуаційні вправи, які охоплюють проблематику лекцій. Програма містить перелік літературних джерел.

13. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. Методичне забезпечення

Методичне забезпечення навчальної дисципліни “Регулювання зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією” включає:

- 1) Методичні рекомендації до вивчення дисципліни.
- 2) Опорний конспект лекцій.
- 3) Навчальні посібники, які містять теоретичні матеріали з обраної тематики, готову статистичну і аналітичну інформацію, а також практичні завдання для самостійної роботи аспіранта.
- 4) Нормативні документи.

15. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СКЛАДАННЯ ЗАЛІКУ

1. Підприємницька діяльність: зміст і умови організації. Підприємець та його якості. Підприємництво у вузькому та широкому розумінні. Підприємництво і бізнес. Приватна і суспільна місія підприємництва.

2. Проблема первісного накопичення капіталу і створення фірми. Прийняття ділових рішень. Процес інвестування. Підприємницький дохід. Правові засади організації підприємницької діяльності.

3. Ринкова система змішаного типу як економічне середовище функціонування і відтворення суб'єктів підприємницького сектору. Принципи ринкової економіки. Приватна власність на ресурси і свобода економічного вибору. Особиста вигода як рушійна економічна сила.

4. Підприємницький сектор економіки, його структура. Види підприємницької діяльності. Особливості організації бізнесу у виробничому, комерційному секторах, у сфері послуг.

5. Конкурентне середовище підприємницької діяльності. Досконала і недосконала конкуренція. Проблема опортуністичної поведінки і недобросовісної конкуренції.

6. Підприємництво і бізнес. Родові ознаки бізнесу. Суб'єкти і форми організації бізнесу. Психологія бізнесу. Економічні сили, що впливають на бізнес. Бізнес та його оточення. Етичні принципи та відповідальність бізнесу. Інститут соціальної відповідальності в системі бізнесу.

7. Форми організації бізнесу. Індивідуальна підприємницька діяльність. Товариства. Корпоративні форми організації бізнес-активності. Горизонтальні і вертикальні структури в ділових організаціях. Повноваження, обов'язки і відповідальність. Делегування повноважень.

8. Управління ресурсами в системі бізнесу. Процес інвестування. Накопичення людського капіталу. Централізація і децентралізація. Кластерні утворення. Мережева організація бізнесу. Цифрові платформи і екосистеми бізнесу.

9. Взаємодія ділових суб'єктів. Контрактні угоди. Розподіл вигід і ризиків процесу капіталізації. Роль уряду в регулюванні економічних відносин. Зміст і моделі державно-приватного партнерства.

10. Ділова фірма як форма реалізації підприємницьких здібностей і трудової активності. Фірма і підприємство. Організаційно-правові форми підприємництва та види ділових фірм. Індивідуальна приватна фірма. Товариство та його види. Корпорація. Переваги і обмеження організаційно-правових форм підприємницької діяльності.

11. Ділова фірма як організація. Взаємодія між роботодавцем і найманими працівниками. Проблема експлуатації і самоексплуатації. Взаємодія між адміністрацією та профспілками. Інститути маркетингу і менеджменту в системі бізнесу.

12. Організація продуктивного процесу. Активи фірми, їх структура та кругообіг. Витрати підприємства. Альтернативні витрати. Проблема ефективного управління явними і неявними витратами.

13. Доходи фірми. Валовий дохід та прибуток. Бухгалтерський прибуток. Економічний прибуток. Оподаткування доходів фірми. Політика активного управління доходами.

14. Проблема співвідношення приватних економічних цілей (максимізація прибутку) суб'єктів підприємницької діяльності і принципу конкурентного ринкового середовища (середня норма прибутку на капітал). Життєвий цикл фірми. Чинники економічного піднесення і довготривалого ділового життя.

15. Проблема ризиків і невизначеності в підприємницькій діяльності та її концептуальне осмислення. Джерела і класифікація ризиків. Локальні, національні і глобальні ризики ведення бізнесу. Механізми управління економічними ризиками. Причини загострення ризиків підприємництва в сучасних умовах господарювання.

16. Теоретичний аналіз ризикованості підприємницької діяльності, його методи та прикладні аспекти. Якісний та кількісний підходи до аналізу ризику. Абсолютні і відносні показники підприємницького ризику.

17. Експертиза ризиків інноваційної діяльності і венчурного бізнесу. Визначення зон допустимого, критичного і катастрофічного ризику підприємницької діяльності. Оцінка ризику банкрутства.

18. Фінансова складова підприємництва та види фінансових ризиків. Оцінювання привабливості фінансових активів (облігацій, акцій тощо), успішності інвестиційних проектів з урахуванням ступеня ризикованості. Оцінка ризику ліквідності ринкових активів.

19. Психологічні особливості прийняття ризикованих підприємницьких рішень. Тактики поводження суб'єктів у ризикованих ситуаціях. Критерії прийняття ризикованих рішень: за Байесом, Вальдом (принцип «максиміну»), Севіджем (принцип «мінімаксу»), Гурвіцом (принцип песимізму-оптимізму).

20. Інвестиційний портфель підприємця та його структура. Спрощена класична модель формування портфеля цінних паперів. Диверсифікація як принцип згладжування ризиків при формуванні інвестиційного портфеля. Урахування кореляції цінних паперів.

21. Інвестиційні проекти та визначення ступеня їх ризикованості. Теорія і практика управління проектними ризиками. Коефіцієнт систематичного ризику ρ . Ризики проектів «стартап».

22. Кредитна складова підприємницької діяльності. Механізми управління кредитними ризиками.

23. Сутність і види валютного ризику. Теоретичні засади і методи управління валютним ризиком. Методи хеджування ризику. Форвардні, ф'ючерсні угоди. SWAP-угоди. Види і типи SWAP.

24. Ризик та ціна підприємницького капіталу у часі. Поняття теперішньої і майбутньої ціни (вартості) капіталу. Визначення теперішньої

вартості майбутніх грошових надходжень. Техніка капіталізації і дисконтування. Відсоткова ставка, норма дисконту. Рівняння відсоткової ставки за І. Фішером.

25. Регулювання банківського ризику за допомогою відсоткових ставок установами. Складові банківської відсоткової ставки. Принципи оцінювання дисконтних ставок з урахуванням ризику і часу. Вибір стратегій і напрямів інвестування в залежності від рівня відсоткових ставок.

26. Засади формування підприємницьких стратегій з урахуванням макроекономічних ризиків. Корпоративна культура як чинник реалізації стратегічних цілей розвитку підприємництва в ризикованому середовищі.

27. Інститут ризик-менеджменту. Основні принципи і методи (уникнення, попередження, оптимізація) управління ризиками. Узагальнена блок-схема процесу управління ризиком. Стратегії ризик-менеджменту.

28. Внутрішні (лімітування, диверсифікація, створення резервів/запасів, здобуття додаткової інформації) і зовнішні (розподіл, страхування) способи оптимізації підприємницьких ризиків. Система страхування. Ризики підприємницької діяльності в Україні і особливості їх регулювання.

16. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Crouhy M., Galai D., Mark R. (2012). Risk Management. New York : McGraw-Hill.
2. David Kahan Managing Risk in Farming. Rome : Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2013. 120 p. URL : <https://www.fao.org/uploads/media/3-ManagingRiskInternLores.pdf>.
3. Income Risk Management in Agriculture. OECD, 2000. 147 p. URL : https://read.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/income-risk-management-in-agriculture_9789264189584-en#page3.
4. Norman Marks World-class Risk Management. US : CreateSpace, 2015. 236 p.
5. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : підручник. Київ : КНЕУ, 2013. 779 с.
6. Андрійчук В. Г., Багер Л. Менеджмент : рийняття рішень і ризик : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 1998. 316 с.
7. Артим-Дрогомирецька З. Б., Негрей М. В. Економічний ризик : навч.-метод. посібник. Львів : Магнолія-2006, 2013. 320 с.
8. Артим-Дрогомирецька З. Б., Романич І. Б. Економічний ризик: практикум. Львів : Видавництво Тараса Сороки, 2008. 186 с.
9. Вітлінський В. В. Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику. Київ : Деміур, 1996. 212 с.
10. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія. Київ : КНЕУ, 2004. 480 с.
11. Вітлінський В. В., Наконечний С. І. Ризик у менеджменті. Київ : “Борисфен-М”, 1996. 336 с.
12. Донець Л. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.
13. Економічний ризик: методи оцінки та управління : навч. посібник / [Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, Я. М. Кривич та ін.] ; під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, канд. екон. наук Я. М. Кривич. Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2015. 208 с.
14. Економічний ризик: методи оцінки та управління : навч. посібник / [Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, Я. М. Кривич та ін.] ; під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, канд. екон. наук Я. М. Кривич. Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2015. 208 с.
15. Жмуденко В. О. Особливості управління ризиками в аграрній сфері. Вісник соціально-економічних досліджень: Зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверякова, та ін. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2015. Вип. 3. No 58. С. 55-61.
16. Івченко І. Ю. Економічні ризики : навчальний посібник. Київ : ЦНЛ, 2004. 304 с.

17. Івченко І. Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикованих ситуацій : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 344 с.
18. Калініченко З. Д. Ризик-менеджмент: навчальний посібник для здобувачів спец. 051 «Економіка» та 073 «Менеджмент» Дніпро: ДДУВС, 2021. 224 с.
19. Камінський А. Б. Моделювання фінансових ризиків : монографія. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. 304 с.
20. Клименко С. М., Дуброва О. С. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 252 с.
21. Машина Н. І. Економічний ризик і методи його вимірювання : навчальний посібник. Київ : ЦНЛ, 2003. 188 с.
22. Моделі і методи оцінювання економічних ризиків у різних функціональних сферах бізнесу : монографія / [Вдовин М. Л., Данилюк Л. Г., Лелик Л. І., Березяк І. М., Мельник О. М.]. Львів : Вид-во ННВК «АТБ», 2015. 248 с.
23. Мороз В. М., Мороз С. А. Ризик-менеджмент : нав. посібник. Харків : НТУ «ХП», 2018. 140 с.
24. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : навч. посіб. / [О. В. Шепеленко, С. М. Баранцева, О. В. Сергєєва, О. Ф. Веремейчик], за заг. ред. Донець Л. І. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 472 с.
25. Останкова Л. А., Шевченко Н. Ю. Аналіз, моделювання та управління економічними ризиками : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 256 с.
26. Писаревський І. М., Стешенко О. Д. Управління ризиками : навч. Посібник. Харків: ХНАМГ, 2008. 124 с.
27. Підприємництво в Україні: історико-інституційний аналіз : монографія / [В. В. Небрат, Н. А. Супрун та ін.]; за ред. д.е.н. В.В. Небрат. Київ : НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України», 2019. 532 с.
28. Пікус Р. В. Управління фінансовими ризиками : підручник. Київ : Знання, 2010. 560 с.
29. Попова О. Л. Навчально-методичні рекомендації для самостійного вивчення дисципліни «Управління ризиками в інноваційній діяльності». Київ : НУБіП України, 2015. 44 с.
30. Попова О. Л. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків. Методичні вказівки (зі скороченим викладом лекцій). Київ : НУБіП, 2009. 47 с.
31. Ризики, безпека, кризи і сталий розвиток в економіці: методології, моделі, методи управління та прийняття рішень : монографія. Під заг. ред. проф. С. К. Рамазанова. Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2012. 948 с.
32. Ризик-менеджмент у фінансовій сфері: навч. посібник / [М.А. Слатвінський та ін.]. Умань : Візаві, 2017. 395 с.
33. Розвиток підприємництва і кооперації : інституціональний аспект : монографія / [Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Заяць В. М. та ін.]. Київ : ННЦ

«ІАЕ», 2016. 432 с.

34. Старостіна А. О., Кравченко В. А. Ризик-менеджмент : теорія та практика : навч. посіб. Київ : ІВЦ “Видавництво «Політехніка»”, 2004. 200 с.

35. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку : дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу / пер. з англ. В. Старка. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. 242 с.

36. Ющенко В. А., Міщенко В. І. Управління валютними ризиками. Київ : Знання, 1998. 444 с.

37. Ястремський О. Основи теорії економічного ризику : навч. посібник. Київ : “АртЕк”, 1997. 248 с.

Додаткова література

1. Andersen T., Schroder P. (2010). Strategic Risk Management Practice: How to Deal Effectively with Major Corporate Exposures. Cambridge: Cambridge University Press.

2. Froot K.A., Shaferstein D., Stein J. (1994). A Framework for risk management. Harvard Business Review.

3. Данилейко О., Захарченко І., Ковалко К. Власна справа : метод. посіб. для тренерів. Київ : Юніверс, 2002. 144 с.

4. Друкер П. Як забезпечити успіх у бізнесі: новаторство і підприємництво: пер. з англ. В.С. Гуля. Київ : Україна. 1994. 319 с.

5. Економіка виробничого підприємництва : навч. посіб. / [Й. М. Петрович, І. О. Будіщева, І. Г. Устіновата ін.]. За ред. Й. М. Петровича. 3-тє вид., переробл. і доп. Київ : Знання, 2001. 406 с.

6. Економіка і підприємництво: стан та перспективи: Зб. наук. пр. Київ : Вид-во КНТЕУ, 2002. 324 с.

7. Ілляшенко С. М. Економічний ризик : навч. посіб. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 220 с.

8. Каменський А. Б. Економічний ризик та методи його вимірювання. К.: Козаки, 2002. 120 с.

9. Методичні підходи до оцінки підприємницької діяльності в аграрній сфері економіки / Ю.О. Лупенко та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 57 с.

10. Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залога З. Державне регулювання економіки. Київ : Аті-ка; Ельга-Н, 2000. 92 с.

11. Онищенко Т., Рудяк Ю. Приватний підприємець. 4-те вид., переробл. і доп. Харків : Фактор, 2002. 496 с.

12. Петренко Н. О., Кустрич Л. О., Гоменюк М. О. Управління проектами : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 244 с.

13. Підприємництво в аграрній сфері економіки. За ред. П.Т. Саблука, М.Й. Маліка. Київ : УААН, Інститут аграрної економіки, 1997. 420 с.

14. Розвиток підприємництва і кооперації: інституціональний аспект : моногр. / [Лупенко Ю.О. та ін.]. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 430 с

15. Савченко Е., Семенченко Ж., Пироженко О. Приватне підприємництво: запитання та відповіді. 5-те вид., переробл. і доп. Харків : Фактор, 2003. 128 с.

16. Словник підприємця / [О. О. Слюсаренко, Д. Д. Огороднікова, В. Л. Наконечний та ін.]. Київ : РВПС України НАН України, 1999. 196 с.
17. Смовженко Т. С. Державна політика сприяння розвитку підприємництва : монографія. Львів, 2001. 464 с.
18. Шпикуляк О. Г. Розвиток аграрного підприємництва в умовах інституціональних трансформацій. Економіка АПК. 2017. № 2. С. 5-16.
19. Шпикуляк О. Г., Малік М. Й., Супрун О. М. Розвиток підприємницької діяльності в аграрному секторі: макроекономічний аспект. Наук. вісник Ужгородського університету, Серія «Економіка». 2017. Вип. № 9. Т. 2. С. 32–37
20. Якщо вирішив стати підприємцем: Довідник підприємця-початківця / [М. В. Підмогильний, О. В. Шлепнін, В. М. Путій та ін.]. Київ, 2003. 250 с.